

Förhandling pågår

Prioriterade prejudikatfrågor 2019

Prioriterade prejudikatfrågor 2019
Produktion: Åklagarmyndigheten, januari 2019
Foto: Thomas Carlgren, Robin Simonsson,
Tomas Gillberg

Prioriterade prejudikatfrågor

Riksåklagarens uppgift som åklagare i Högsta domstolen syftar till att få fram en enhetlig och tydlig praxis i rättsliga frågor av betydelse för åklagarverksamheten. Till ledning för vilka rättsliga områden som från åklagarsynpunkt bör prioriteras har Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten gemensamt listat ett antal aktuella prejudikatfrågor.

Områden där praxis saknas

Dataintrång

- Gränsen mot grovt brott

Vägledande uttalanden behövs beträffande gränsdragningen mellan brott av normalgraden och det grova brottet.

Grovt fordringsbedrägeri

- Gränserna för straffansvaret

Den 1 juli 2017 infördes det nya brottet grovt

fordringsbedrägeri i 9 kap. 3 a § brottsbalken. Straffbestämmelsen tar sikte på systematiska bedrägerier med bluffakturor. Det är straffbart att i vilseledande syfte rikta betalningsuppmaningar till en vidare krets av mottagare. Förfarandet ska sammantaget ha avsett betydande värde. Endast de mottagare som har betalat och lidit ekonomisk skada har ställning som målsägande. Förberedelse, men inte försök, till grovt fordringsbedrägeri är kriminaliserat. Utvecklingen av praxis bör bevakas.

Straffrättsliga verktyg mot organiserad brottslighet

- Utvidgad kriminalisering

Den 1 juli 2016 trädde flera lagändringar i kraft som syftar till att mera effektivt kunna motverka den organiserade brottsligheten. Ett nytt underlåtenhetsbrott infördes i 23 kap. 6 § brottsbalken; den som har ett bestämmande inflytande i en sammanslutning och låter bli att förhindra vissa allvarliga brott inom ramen för sammanslutningen kan dömas för det. För vissa grova brott infördes nya och

ändrade kvalifikationsgrunder, bl.a. ska det vid vissa brott med hotinslag särskilt beaktas om gärningen har innefattat hot som påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital eller som annars har varit av allvarligt slag. Utvecklingen av praxis bör här bevakas.

Penningtvätt

• Beviskravet

Det finns behov av vägledande uttalanden om vad som krävs för att bevisa brottslig verksamhet.

• Näringspenningtvätt

Vad krävs för att en verksamhet ska anses bedrivas vanemässigt eller i större omfattning?

För straffansvar krävs att omständigheterna är sådana att det skäligen kan antas att åtgärden är vidtagen i penningtvättssyfte. Enligt förarbetsuttalanden är det för bestämmelsens tillämpning inte avgörande om egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet. Grunden för straffansvaret är i stället att gärningsmannen gör sig skyldig till ett klandervärt risktagande. Vad krävs för att ett sådant klandervärt risktagande ska anses föreligga?

Ekobrott

• Bokföringsbrott

Gränsen för när ett bokföringsbrott ska bedömas som grovt behöver klargöras.

• Insiderbrott

Vägledning behövs när det gäller tolkningen av vad som utgör insiderinformation.

• Straffansvaret vid ekobrott i företag

Åtal för bokföringsbrott och skattebrott begångna i företag innefattar ofta ett påstående om att den tilltalade på grund av sin ställning som företrädare haft ett ansvar för företagets bokföringsskyldighet eller redovisningsskyldighet i fråga om skatt och avgift. Straffbestämmelserna om bokföringsbrott och skattebrott är dock utformade på ett sätt som inte förutsätter någon viss ställning för att straffansvar ska bli aktuellt, men i vissa fall kan ställningen ha betydelse för att man ska kunna avgränsa

kretsen av personer som kan drabbas av straffansvar. Det behövs vägledande uttalanden från Högsta domstolen om i vilka fall man bör falla tillbaka på ställningen för att göra den avgränsningen.

29 kap. 5 § brottsbalken - billighetsskäl

• Strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet

Enligt 29 kap. 5 § första stycket 5 brottsbalken ska rätten vid straffmätningen beakta bl.a. om den tilltalade lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. Det saknas vägledande uttalanden om vilken grad av medverkan som krävs och vilken strafflindring som kan ges i förhållande till medverkansgrad och brottslighetens straffvärde.

Områden där praxis-utvecklingen bör bevakas

Behövs tydligare eller ändrad praxis?

Misshandel av barn

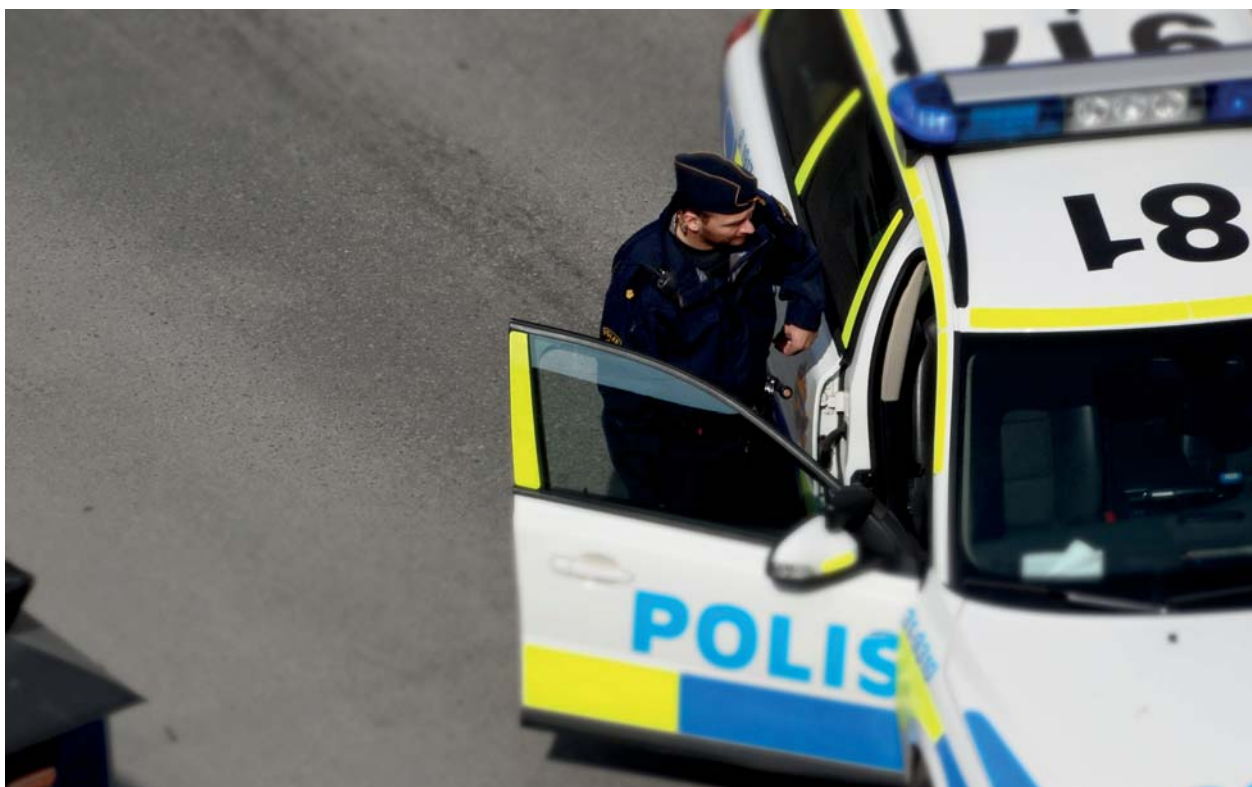
• Föräldrars och skolpersonals straffria utrymme

Det finns behov av tydligare praxis när det gäller var gränsen ska gå för föräldrars och skolpersonals straffria utrymme för att utöva visst våld inom ramen för tillsyn och uppfostran av barn.

Bedrägeri och bidragsbrott

• Rubriceringsfrågor vid systematiskt utövad bedrägeribrottslighet

Det förhållandet att bidragsbrott har begåtts systematiskt ska särskilt beaktas vid bedömningen av hur ett brott ska rubriceras. Även vid bedrägeribrott kan vid bedömningen av rubriceringsfrågan vikt läggas vid att gärningarna ingått i en serie av systematiska brott. Ytterligare vägledande uttalanden behövs beträffande vad som krävs för att det ska anses vara fråga om brottslighet som utövats systematiskt. Vidare behövs vägledning om systematiska bidragsbrott i vissa fall ska bedömas som bedrägerier.

Tagande/givande av muta

- **Otillbörlig förmån?**

Det finns behov av att bevaka hur praxis utvecklas när det gäller tolkningen av vad som utgör en otillbörlig förmån.

Hets mot folkgrupp

- **Straffansvarets gränser**

Anmälningar om hets mot folkgrupp på sociala medier ökar. Domstolarnas praxis rörande vilka meddelanden som uttrycker straffbar missaktning varierar och inte heller åklagarnas bedömningar är enhetliga. Det finns behov av vägledning när det gäller hur misstänkta gärningar förhåller sig till yttrandefrihetens gränser som dessa framgår av regeringsformen och Europakonventionen.

Narkotikabrott

- **Nya narkotikapreparat**

Under senare år har många nya preparat narkotikaklassats. Uttalanden från Högsta domstolen kan komma att behövas beträffande kriterierna för farlighetsbedömningen. För att det ska bli aktuellt att överklaga ett mål till Högsta domstolen krävs dock att det finns tillräckliga kunskaper om de nya preparaten och att praxis antingen brister i enhetlighet eller ligger fel.

Förverkande

- **Tillämpningen av förverkandeformen utvidgat förverkande**

Den 1 juli 2016 utökades tillämpningsområdet för utvidgat förverkande. Utvidgat förverkande kan numera även tillämpas vid brott som har två års fängelse i straffskalan om brottet har utgjort ett led i en brottslighet som har utövats organiserat. Utvecklingen av praxis bör bevakas.

Ny lagstiftning Spellagen

- **En omreglering av spelmarknaden**

Den 1 januari 2019 trädde en ny spellag i kraft. Lagen innebär en ny spelreglering. Den nya regleringen bygger på ett licenssystem där alla som agerar på den svenska spelmarknaden ska ha en licens, och aktörer utan licens ska stängas ute. Regleringen ska vara tillämplig på allt spel som tillhandahålls i Sverige, även spel över internet som riktas till den svenska marknaden.

Straffbestämmelserna återfinns i 19 kap. i den nya spellagen. Straffskalorna för olovlig spelverksamhet skärps jämfört med vad som tidigare gällt. Vidare ska den som vidtar en åtgärd som är ägnad att påverka

utgången av ett spel, s.k. matchfixning, kunna dömas för spelfuskbrott. Utvecklingen av praxis bör följas.

Människoexploatering

• Ny straffbestämmelse

Den 1 juli 2018 infördes det nya gradindelade brottet människoexploatering i 4 kap. 1 a § brottsbalken.

Straffbestämmelsen träffar exploatering genom otillbörliga medel av människor i arbete och tiggeri.

Brottet är subsidiärt till brottet människohandel.

Utvecklingen av praxis bör följas.

6 kap. brottsbalken

Den 1 juli 2018 genomfördes omfattande ändringar i 6 kap. brottsbalken. Utvecklingen av praxis bör bevakas. Av särskilt intresse är följande.

• Våldtäkt

Den nya lydelsen innebär flera förändringar i förhållande till vad som har gällt tidigare. Den grundläggande skillnaden jämfört med den tidigare lydelsen är att våld eller hot eller utnyttjande inte längre är en nödvändig förutsättning för brottet. Grunden för den nya bestämmelsen är i stället att gränsen för vad som är straffbar gärning enligt huvudstadandet går vid om deltagandet i den sexuella handlingen är frivilligt eller inte. Det krävs alltså inte längre att gärningspersonen har använt sig av något medel såsom våld eller hot eller att hon eller han har utnyttjat offrets särskilt utsatta situation för att gärningen ska vara straffbar som våldtäkt. Vägledande uttalanden behövs främst när det gäller vad som inte är frivilligt deltagande.

• Grov våldtäkt

Straffminimum för grov våldtäkt har höjts till fängelse i fem år. Höjningen syftar till att höja straffnivån för brottet. Ändringen är inte avsedd att påverka gränsdragningen mellan brott av normalgraden och grovt brott. I uppräknningen av omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt har det gjorts ett tillägg som innebär att det särskilt ska beaktas om gärningspersonen med hänsyn till offrets låga ålder visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Syftet är att säkerställa att offrets låga ålder får ett tydligt genomslag som kvalificerande omständighet i rubriceringsfrågan.

• Oaktsam våldtäkt

Detta är ett nytt brott som införts i 6 kap. 1 a §.

För straffansvar förutsätts objektivt att det är fråga om en gärning som avses i 6 kap. 1 §. Det innebär att gärningspersonen ska ha genomfört ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, med en person som inte deltagit frivilligt. I subjektivt hänseende krävs det beträffande omständigheten att den andra personen inte deltar frivilligt endast grov oaktsamhet. I övrigt fordras uppsåt. Kravet på grov oaktsamhet innebär att ansvaret är avsett att träffa sådana gärningar som, trots frånvaron av uppsåt, är påtagligt straffvärda. Det ska alltså vara fråga om en kvalificerad oaktsamhet. Bedömningen ska ta sin utgångspunkt i vad som är styrkt om gärningen och omständigheterna runt densamma. Vägledande uttalanden behövs avseende vad som är att anse som grov oaktsamhet.

• Oaktsamt sexuellt övergrepp

Detta är ett nytt brott som införts i 6 kap. 3 §.

Paragrafen tar sikte på den som begår en sådan gärning som avses i straffbestämmelsen om sexuell övergrepp och är grovt oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte deltar frivilligt. En likartad reglering finns i 6 kap. 1 a §, som straffbelägger oaktsam våldtäkt. Den enda skillnaden i förhållande till den paragrafen är vilken sexuell handling det är fråga om. Vägledande uttalanden behövs vad gäller vad som är att anse som grov oaktsamhet.

• Oaktsamhetskravet i 6 kap. 13 §

Paragrafen innebär att ett allmänt oaktsamhetskrav gäller beträffande målsägandens ålder. Någon kvalificerad form av oaktsamhet krävs alltså inte. Oaktsamheten kan vara antingen medveten eller omedveten. En allmän oaktsamhetsbedömning ska göras. Samtliga för gärningspersonen iakttagbara omständigheter som inträffat, eller förhållanden som förelegat, vid tidpunkten för gärningen ska beaktas. Vägledande uttalanden om vad som krävs för att oaktsamhet ska anses föreligga behövs.

Vapenbrott

- **Frågor om rubricering och straffmätning**

Den 1 januari 2018 höjdes straffskalan för grovt vapenbrott från fängelse ett–fyra år till fängelse två–fem år. Vidare höjdes minimistraffet för synnerligen grovt vapenbrott från fängelse tre år till fängelse fyra år. Vägledande uttalanden behövs om gränsdragningen mellan det grova och det synnerligen grova brottet och när det gäller straffmätning.

Olaga integritetsintrång och grovt förtal

- **Ny straffbestämmelse och lagändring**

Den 1 januari 2018 infördes ett nytt gradindelad brott – olaga integritetsintrång – i 4 kap. 6 c § brottsbalken.

Straffansvar föreskrivs för den som gör intrång i någon annans privatliv genom att sprida vissa bilder eller andra uppgifter, om spridningen är ägnad att medföra allvarlig skada för den som bilden eller uppgiften rör. Bestämmelsen om grovt förtal ändrades samtidigt. Ändringen innebär att även sättet för spridningen särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett förtalsbrott är grovt. Olika åtalsprövningsregler gäller för olaga integritetsintrång respektive förtalsbrott. En gärning som utgör olaga integritetsintrång kan även utgöra t.ex. förtalsbrott. Konkurrenssituationer kan förväntas bli vanligt förekommande. Utvecklingen av praxis bör bevakas.

ÅKLAGARMYNDIGHETEN

Box 5553, 114 85 Stockholm
registrator@aklagare.se
www.aklagare.se